

Μάθημα 2

**Γιατί οι άνθρωποι πρέπει να υπακούουν στον νόμο;
Ποιοι είναι οι καλύτεροι λόγοι για την τήρηση του νόμου;**

Μαθησιακοί στόχοι	Διερευνάται η φύση των νομικών ευθυνών που έχουν οι άνθρωποι. Διερευνάται η διάκριση μεταξύ ηθικών και νομικών υποχρεώσεων.
Εργασίες μαθητών	Οι μαθητές αναλύουν ένα ηθικό δίλημμα σε συζήτηση σε ολομέλεια. Αναλύουν κριτικά τους λόγους υπακοής στους νόμους. Προτείνουν καταστάσεις στις οποίες ένα ηθικό καθήκον θα μπορούσε να παρακάμψει τον νόμο.
Υλικά	Αντίγραφα της ιστορίας “Το δίλημμα του Schmitt ”. Χαρτί για γραπτές εργασίες. Πίνακας.
Μέθοδοι	Από κοινού ανάλυση των ηθικών διλημάτων. Εκπαιδευτικός-υποστηρικτική ανάλυση. Συγγραφή ιστορίας. Συζήτηση σε ολομέλεια.

Εννοιολογική μάθηση

Νόμος: Ένας κανόνας που έχει θεσπιστεί από τοπική ή εθνική κυβέρνηση.

Κράτος δικαίου: Στις δημοκρατικές κοινωνίες, οι κυβερνήσεις και όσοι βρίσκονται στην εξουσία υπόκεινται στους νόμους της χώρας. Η εξουσία αλλάζει χέρια δημοκρατικά σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται από το σύνταγμα της χώρας, και όχι ως αποτέλεσμα άσκησης βίας ή πολέμου. Οι άνθρωποι έχουν το καθήκον να υπακούν τον νόμο γιατί έτσι έχει αποφασιστεί δημοκρατικά.

Νομική ευθύνη: Οι υποχρεώσεις που έχουν ανατεθεί στους ανθρώπους από τον νόμο.

Ηθική υποχρέωση: Οι προσωπικές υποχρεώσεις που αισθάνονται οι άνθρωποι και βασίζονται στις πεποιθήσεις τους σχετικά με τι είναι σωστό και τι λάθος.

Το μάθημα

Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει την ιστορία “Το δίλημμα του Schmitt” και ζητά από τους μαθητές να εργαστούν σε ζευγάρια και να εξετάσουν αν ο Schmitt έπρεπε να παραβεί τον νόμο και να κλέψει τα χρήματα ή όχι. Ο/η εκπαιδευτικός γράφει διαφορετικές απόψεις στον πίνακα σχετικά με το αν ο Schmitt έπρεπε να κλέψει τα χρήματα.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να επιλέξουν μια άποψη με την οποία συμφωνούν και να προσθέσουν την δική τους αιτιολογία γράφοντας:

- Ο Schmitt έπρεπε να κλέψει τα χρήματα γιατί...
- Ο Schmitt δεν έπρεπε να κλέψει τα χρήματα γιατί ...

Ο/η εκπαιδευτικός σημειώνει στον πίνακα τις αιτίες που προτείνονται από τους μαθητές. Για παράδειγμα,

“Επρεπε να κλέψει τα χρήματα γιατί η ζωή της κόρης του είναι πιο σημαντική από τον νόμο κατά της κλοπής”

“Δεν έπρεπε να κλέψει τα χρήματα γιατί μπορεί να τον έπιαναν” ή

“Δεν έπρεπε να κλέψει γιατί είναι λάθος να καταπατούμε το νόμο”.

Οι διαφορετικοί λόγοι συζητούνται στη συνέχεια στην τάξη. Γιατί είναι διαφορετικοί; Είναι μερικοί λόγοι καλύτεροι από κάποιους άλλους; Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να συμπληρώσουν την πρόταση:

“Γενικά είναι λάθος να καταπατάται ο νόμος γιατί...”

Εναλλακτικά, ο/η εκπαιδευτικός θα μπορούσε να ζητήσει από την τάξη να σκεφτεί όσους πιο πολλούς λόγους μπορεί σχετικά με το γιατί είναι λάθος να καταπατάται ο νόμος. Τυπικά, απαντώντας σε αυτό το ερώτημα, υπάρχει πλήθος απαντήσεων, περιλαμβάνοντας τις ακόλουθες:

“Είναι λάθος να καταπατάται ο νόμος γιατί:

- μπορεί να συλληφθείς και να τιμωρηθείς*
- ο νόμος προστατεύει τους ανθρώπους και είναι λάθος να βλάπτεις τους άλλους*
- όλοι θα γίνονταν άγριοι αν δεν τους σταματούσε ο νόμος*
- η καταπάτηση του νόμου υπονομεύει την εμπιστοσύνη ανάμεσα στους ανθρώπους*
- η κοινωνία χρειάζεται τον νόμο για να επιβιώσει, χωρίς νόμους θα επικρατούσε χάος*
- η καταπάτηση του νόμου παραβιάζει τα δικαιώματα των ανθρώπων, όπως αυτά της ιδιοκτησίας ή της ζωής.”

Ο/η εκπαιδευτικός τονίζει ότι οι άνθρωποι έχουν πολλούς λόγους για να υπακούν στον νόμο. Μερικοί από αυτούς σχετίζονται με το ατομικό συμφέρον, άλλοι με το ενδιαφέρον για τους άλλους ανθρώπους και άλλοι με το ενδιαφέρον για το καλό της κοινωνίας γενικά (βλ. σημείωση παρακάτω).

Συνοψίζοντας αυτές τις έννοιες, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να σχηματίσει στον πίνακα τρεις ομόκεντρους κύκλους γράφοντας “εαυτός”, “άλλοι” και “κοινωνία” σε κάθε κύκλο, ξεκινώντας από τον εσωτερικό. Οι διαφορετικοί λόγοι θα μπορούσαν να γραφτούν στην κατάληξη περιοχή.

Ο/η εκπαιδευτικός τονίζει ότι η υπακοή στους νόμους δεν αποτελεί απαραίτητα ένδειξη “καλού πολίτη”. Πολλές άσχημες πράξεις έχουν διαπραχθεί από άτομα που υπάκουαν τον νόμο, λέγοντας ότι απλώς “έκαναν το καθήκον τους”. Από την άλλη πλευρά, η ιστορία δείχνει ότι κατά καιρούς ακόμα και καλοί άνθρωποι μπορεί να επιχείρησαν να καταπατήσουν έναν συγκεκριμένο νόμο για ηθικούς λόγους.

Για να κατανοήσουν καλύτερα οι μαθητές την δύσκολη ισορροπία ανάμεσα στις νομικές και ηθικές υποχρεώσεις, ο/η εκπαιδευτικός τούς ζητά να γράψουν δικές τους ιστορίες στις οποίες οι άνθρωποι (για καλούς λόγους) καταπατούν τον νόμο. Παραδείγματα μπορεί να είναι η παραβίαση του ορίου ταχύτητας για κάτι επειγόν ή η εναντίωση σε έναν νόμο που είναι κακός ή άδικος.

Μερικοί από τους μαθητές διαβάζουν τα παραδείγματα δυνατά στη συζήτηση σε ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτικός τονίζει τότε την διάκριση ανάμεσα σε ηθικές υποχρεώσεις (τις οποίες οι άνθρωποι αναλαμβάνουν σύμφωνα με τις αξεις και τις πτερούθησεις τους) και νομικές ευθύνες, που επιβάλλονται από τις κυβερνήσεις. Οι τάσεις ανάμεσα σε αυτά τα δύο είδη ευθυνών μπορεί να οδηγήσει τους πολίτες στην κριτική κάποιων νόμων με τους οποίους διαφωνούν και στην προσπάθεια αλλαγής τους. Μπορεί επίσης, κατά περίπτωση, να αποφασίσουν να παραβούν νόμους για ηθικά σωστούς λόγους. Η ιστορία προσφέρει πολλά παραδείγματα περιπτώσεων που νόμοι καταπατήθηκαν για διαμαρτυρία ή για εξέγερση ενάντια σε τυρρανικές κυβερνήσεις. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να το παρουσιάσει αυτό με

τοπικά παραδείγματα. Πρέπει επίσης να τονίσει ότι τέτοιες ενέργειες δεν γίνονται εύκολα λόγω του κινδύνου που υπάρχει να υπονομευτεί το κράτος δικαίου, στο οποίο βασίζονται οι σταθερές δημοκρατίες.

Σημείωση

Το ηθικό δίλημμα που παρουσιάζεται σε αυτό το μάθημα δεν διαφέρει από το γνωστό “Heinz Dilemma” του Lawrence Kohlberg, Αμερικανού ψυχολόγου, της δεκαετίας του 1950. Αυτό ήταν ένα από τα διλήμματα που ο Kohlberg και οι συνεργάτες του έθεταν σε νέους μεταξύ 10 και 25 ετών κάθε τρία περίπου χρόνια. Διαπιστώθηκε ότι με το πέρασμα του χρόνου, ο μέσος όρος, μετακινήθηκε από τον εγωκεντρικό συλλογισμό που χρησιμοποιούσαν μικροί σε μια πιο ανθρωποκεντρική λογική όταν ήταν στην πρώιμη εφηβεία. Αργότερα, στα μέσα της εφηβείας, οι περισσότεροι εφάρμοζαν συλλογισμούς με επίκεντρο την κοινωνία, αν και το περιεχόμενο και το είδος του διλήμματος μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο συλλογισμού. Τα μικρότερα παιδιά θεωρούσαν ότι οι νόμοι και οι κανόνες είναι ανελαστικοί και χωρίς κοινωνικούς σκοπούς, και βασίζονται αποκλειστικά στην εξουσία αυτών που τους κατασκευάζουν. Στην εφηβεία, οι νέοι συνειδητοποιούν ότι οι νόμοι έχουν κοινωνικό σκοπό, μπορούν να αναθεωρηθούν, να αμφισβητηθούν και να κριθούν ως ηθικά λανθασμένοι ή άδικοι.